

KOPITAR – KARADŽIĆ – MIKLOŠIČ

Cílem referátu je vysledovat vliv Kopitara na Karadžice, Kopitara na Miklošiče, Karadžice na Miklošiče a všech tří na Vraze a Levstika.

Letos se při příležitosti 150. výročí úmrtí Jerneje (Bartoloměje) Kopitara koná v Lublani symposium. Tento příspěvek budiž malou připomínkou Kopitarovy úlohy pro vývoj slavistiky na Balkáně, zejména v oblasti sbírání lidové poezie. Kopitar, neobyčejně ceněný pro svou jazykovědnou práci v zemích rakouské monarchie a mimo ni zvláště ve slovanských státech, ve své vlasti přílišného uznání nedošel. Ve vídeňském působišti byl vzdálen slovinskému domácímu dění a jako cenzor nebyl vždy oblíben. Způsobil to jeho nešťastně polemický přístup k otázce slovinské ortografie a zvláště nepřítel projevovaná Prešernovým básním. Básník uznávané autoritě oplatil ironickým veršovaným výpadem a tak na dlouhá desetiletí literární historie přistupovala ke Kopitarovi značně negativně. Teprve Jože Pogačnik¹ otevřel cestu ke Kopitarově rehabilitaci v domácím prostředí.

Kopitar ve své mluvnici² formuloval své představy o slovinském spisovném jazyce i o úkolech literatury psané tímto jazykem. Ve Slovinsku v ortografické válce (tzv. abecedna vojna) svými názory přiléval oleje do ohně a neuspěl. Zásadní směr vývoje udala progresivní dvojice Matija Čop – France Prešeren, kteří nad lidovou slovesností a ohlasovou tvorbu stavěli uměleckou původní tvorbu a usilovali o povznesení slovinské literatury na evropskou úroveň. Kopitar realizoval svou představu kultivace spisovného jazyka prostřednictvím Srba Vuka Stefanoviće Karadžice. Ten akceptoval Kopitarovy požadavky od sbírání lidové poezie jakožto východního materiálu pro normativní mluvnici s reformou písma, přes slovník kodifikovaného jazyka až po novověký překlad Bible. Jak známo, Kopitar chtěl pro tuto svou ideu ještě před Karadžicem získat vzdělaného Srba Lukijana Mušického³, pravoslavného teologa a básníka pseudoklasicismu (psal tehdy u Srbů běžným slavenoserbským jazykem). Mušicki byl od r. 1810 Kopitarovým informátorem o srbském jazyce a literatuře. I přes odlišné názory spolu udržovali přátelský vztah, avšak na Kopitarovy návrhy na reformu srbského jazyka nepřistoupil, nepodpořil ani Karadžičovu reformu. Výsledek příchodu autodidakta Karadžice r. 1813 do Vídně a úzký styk s Kopitarem je ohromující. Zásluhou Kopitara se o Kara-

džicovi dozvěděla Evropa a srbská lidová píseň se dostala do středu zájmu romantiků, zvláště když se její propagace a překladu ujal sám Goethe, J. Grimm a další.

Ve Slovinsku se Kopitarův odborný sen minul účinkem. Z Charvátska pronikl a byl přijat Gajův pravopis čerpající z české diakritiky. K zájmu o sbírání lidové poezie ve Slovinsku dochází nikoliv na přímý Kopitarův podnět, ale jako odezva na Karadžićovu nevidanou slávu v Evropě po lipském vydání srbských lidových písní⁴. Lidová píseň byla ve Slovinsku předmětem zájmu již dříve, sbíral ji již Valentin Vodnik, ten ji však násilně upravoval podle svého osvícenského básnického vkusu, řada slovinských buditelů otiskovala lidové písně v časopisech. Nejdůležitějšími sbírkami slovinských lidových písní vydanými před souborným vydáním z let 1895 – 1923⁵ jsou dvě edice: Vrazova⁶ a Korytkova⁷; přičemž je dobře znám Prešernův podíl na Korytkově sbírce. Vrazova sbírka s úctou věnovaná Karadžićovi⁸ obsahuje 114 básní řazených podle žánrů s označením krajového výskytu. Jakov Cerovčan (jak podepisoval své rané verše psané přelečským nářečím) touto sbírkou ze Záhřebu splácí dluh své rodné zemi. Stanko Vraz byl označen za odrodilce, když se pod tímto jménem přidal k charvátskému ilyrskému hnutí. Jakob Fras by byl zřejmě zůstal slovinským básníkem, kdyby mu byla dána v Lublani možnost publikovat verše. Jako Stanko Vraz se stal významnou osobností charvátského ilyrismu a jedním z velkých básníků charvátského romantismu. Doposud zůstává otevřená otázka rehabilitace Vraze u Slovinců.

Slovinec Fran Miklošič se po svém příchodu do Vídně 1838, ač student práv, stává nejnadanějším Kopitarovým žákem, nastupuje po něm v Dvorní knihovně, i jako cenzor, dovršuje jeho slavistické dílo, r.1850 získává profesuru na vídeňské akademii pro obor slavistiky a stává se jednou z nejuznávanějších autorit v evropské slavistice. Autora zásadních jazykovědných prací a editora starých památek podnítila osobnost a dílo V. S. Karadžiće k badatelské činnosti v oblasti lidové poezie, i když lze říci, že se fenoménu lidové poezie věnoval vlastně okrajově. Existují tři Miklošičovy studie a jedna sbírka lidové poezie doplněná odborným komentářem. Tyto práce nepatří k zásadním v Miklošičově badatelské činnosti ani mezi ostatními teoretickými pracemi o lidové poezii té doby. Jsou spíše svědectvím Miklošičova zájmu o lidovou slovesnost v návaznosti na Kopitara a Karadžiće. Ve svých příspěvcích podává především poetologický rozbor zejména srbských a charvátských lidových písní a srovnává je s ostatními písněmi slovanských i jiných evropských národů. Je zarážející, že až na drobné poznámky nevěnuje pozornost slovinské lido-

vé písni. Proč? Zvlášť markantní je tento nezáměr v poslední práci věnované lidové poezii slovanské.

V první Miklošičově studii o lidové písni⁹ jde o prezentaci srbské lidové epiky pro rakouskou vzdělanou čtenářskou vrstvu. Autor se v rozpravě opírá o Karadžičovy poznámky z předmluvy k 1. knize lipského vydání lidových písní (viz 4) – o dělení epiky, rozšíření písní po různých krajích, o zpěvácích těchto písní. Výsledky svého studia shrnuje v tvrzení, že na rozdíl od západoevropských balad a romanci vzniklých na dvořech panovníků, jsou srbské epické písně tvorbou veskrze lidovou. Zkoumá tyto epické písně z hlediska formální poetiky, což provede i v následujících příspěvcích. Dopouští se omylu při určování doby vzniku některých písní (např. o Marku Kraljevići) i o jejich původu.

Druhá Miklošičova práce z oblasti lidové písně je editorská¹⁰. Pro svou edici charvátských epických písní vybírá bugarštice, které se dochovaly u Petra Hektoroviće, Juraje Barakoviće, Petra Zrinjského a ve dvou rukopisech z 18. století. V úvodu k edici seznamuje s prameny. Všimá si metriky veršů, porovnává s německou lidovou písni, věnuje se verši řeckému a románskému. Otiskuje písně v různých variantách celkem v počtu 30. Jednotlivé písně jsou doprovázeny ne zcela důsledně poznámkami verzologickými, většinou je uveden pramen. Chybí systematictější zpracování jednotlivých otištěných textů, nicméně výběr písní je významným editorským počinem.

Hasanaginica je předmětem zájmu třetí práce¹¹. Autor podává historii slavné písně poprvé otištěné 1774 Albertem Fortisem. Tuto podobu srovnává s textem z rukopisu z 18. století a s Karadžičovou písni vydanou 1846. Věnuje pozornost také překladům této písně, zejména překladu Goethově. V této souvislosti připomíná stručný životopis překladatelky Talvij, která měla největší zásluhu na uvedení srbské lidové písně do Evropy. Otiskuje zde také několik jejich dopisů Kopitarovi z let 1824 – 1839.

Miklošičův poslední odborný příspěvek věnovaný slovanské lidové epice¹² přináší jen víceméně náhodné příklady jednotlivých charakteristických projevů poetiky v srbských, charvátských, ruských, bulharských, maloruských, českých a polských lidových epických písních. Studie se nepouští do hlubšího zpracování ani do komparativního zhodnocení. Dnes je cenná bibliografií uvedenou v závěru, ta podává v 66 položkách informaci o sbírkách lidových písní jednotlivých slovanských i neslovanských národů a o studiích věnovaných lidové písni v Miklošičově době (z českých autorů jsou zastoupeni Jan Gebauer a František Sušil).

Daný okruh vlivu tří zkoumaných osobností uzavírá, ačkoliv nad rámec lidové slovesnosti vybočuje, jeden z nejvýraznějších představitelů

foklorizujícího realismu ve slovinské literatuře – Fran Levstik. Ke Karadžičovi se hlásí v rozpravě o chybách slovinského psaní¹³, v níž hodnotí lidovou píseň jako vrchol jazykové čistoty. Levstik byl po svém nedobrovolném odchodu ze studií v Olomouci r. 1855 půl roku Miklošičovým posluchačem ve Vídni, tehdy se setkal s Karadžičem, kterého obdivoval již za svých středoškolských studií. Protože kvůli silné osobní averzi jisté církevní osoby bylo Levstikovi znemožněno studovat, byl v jazykovědě, k níž tihl, samouk. Vycházel z Kopitarova, Miklošičova a Karadžičova pojetí jazyka, v realizaci svého literárního programu v některých případech uplatňoval horlivě purismus. Lidová slovesnost mu byla inspirací v celém jeho básnickém i prozaickém díle v období, kdy slovinská literatura směřovala od romantismu k realismu.

POZNÁMKY:

- 1) Pogačnik, Jože: Bartholomäus Kopitar. Leben und Werk. München 1978; týž: Mit in resnica o Kopitarju. In: Jernej Kopitar v Vukovem letu. Ljubljana 1987, s. 15 – 23.
- 2) Kopitar, Jernej: Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark. Wien 1809.
- 3) Šaulić, Jelena: Kopitar i Mušicki. In: Slavistična revija, 29, 1981, št. 2, s. 159 – 170.
- 4) Srpske narodne pjesme. Leipzig 1923 – 1924.
- 5) Slovenske narodne pesmi (K. Štrekelj, J. Glonar.) Ljubljana 1895 – 1923.
- 6) Vraz, Stanko: Narodne pesni ilirske, koje se pevaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Zagreb 1839.
- 7) Korytko, Emil: Slovenske pesmi krajnskega naróda. 1 – 5. Ljubljana 1839 – 1844.
- 8) Učenomu gospodinu Vuku Stefanoviću Karadžiću, Sarbljinu Jadraninu ... u znak harnosti ... posvetjuje Stanko Jozipović Vraz, Slovenac Cerovčanin.
- 9) Miklosich, [Franz]: Die serbische Epik. In: Oesterreichische Revue. Bd. 2. Wien 1863, s. 1 – 23.
- 10) týž: Beiträge zur Kenntnis der slavischen Volkspoesie. I. Die Volkspoesie der Kroaten. In: Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historischen Classe. Bd. 19. Wien 1870. – Separát.
- 11) týž: Über Goethe's „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga“. Geschichte des Originaltextes und der Übersetzungen. In: Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Bd. 103. Wien 1883. – Separát.
- 12) týž: Die Darstellung im slavischen Volksepos. In: Denkschriften (viz 10). Bd. 38, 3. Wien 1890. – Separát.
- 13) Levstik, Fran: Napake slovenskega pisanja. Novice 1858. – Separát.

КОПИТАР – КАРАДЖИЧ – МИКЛОШИЧ

Доклад посвящен созвездию трех выдающихся языковедов 19 века, рассматривается их отношение к южнославянской народной песне. Словенец Копитар через серба Караджича проводит идею собирания народной словесности, которую Караджич в полной мере осуществляет. Благодаря своему авторитету ученого, Копитар вводит собрание сербских народных песен Караджича в европейский литературный контекст. В южнославянском регионе пробуждается интерес к народной песне. Из уважения к собирательскому труду Караджича, Станко Враз, словенец по происхождению и иллирийский хорват по выбору, собирает словенские народные песни. Четыре научные исследования общего друга всех упомянутых ученых, словенца Миклошича являются завершением романтического интереса к народному творчеству и представляют собой первое теоретическое исследование данного материала известным ученым-славистом.